

daju kao da su ženskoga roda: naš hodža, hadžija, vladika i sl. — naše hodže, hadžije, vladike. To je svakako iz latinskog (kancelarijskog) izraza *ad acta* (a/a) prešlo u naš kancelarijski izraz: u akta, a zatim *ova akta* i, samostalno, *akta*. Stvoren je i glagol *adaktivirati* u značenju: odložiti spis u arhivu.

Mislim da je oblik *akta* za prvi i četvrti padež množine nepravilan i da bi ga trebalo i u govoru i u pismu zamijeniti oblicima *akti*, odnosno *akte*: službeni akti (ako **već nećemo reći spisi**) ili: »Treba raste-retiti arhivu stariju od deset godina, ali sa-čuvati *akte* od trajnije vrijednosti.«

Isto tako i riječ *dokumen(a)t* dobila je dva roda: u jednini muški, u množini srednji. Tako često čitamo u natječajima da treba uz prijavu priložiti *dokumenta*, a svi oni koji imaju ikoliko veze s administraci-jom danomice imaju priliku čitati kako na-tjecatelji prilažu *potrebna dokumen-ta*, mjesto *dokumente*.

U Pravopisu hrvatskosrpskoga književnog jezika prva je riječ upisana kao *äkt*, mn. *äkti* (u kancelarijskom jeziku) *äkta* (sr. r.), gen. *äkätä*.

O *dokumentu* kao imenici dvaju ro-dova nema spomena u Pravopisu, ali stoji da se može pisati i govoriti dokument i doku-menat.

Iako se redakcija Pravopisa za oblik »ak-ta« (nom. plurala sr. roda) ogradila termi-nom »kancelarijski jezik«, ipak i iz kance-larijskog jezika treba trijebiti nepravilnosti, jer one, makar mi to i ne htjeli, prodiru i u književni jezik.

Alija Nametak

O NAŠIM PRIMORSKIM GEOGRAFSKIM IMENIMA

Pisanje velikih i malih slova potanko je objašnjeno u Pravopisu i naoko je vrlo jed-nostavno. Međutim u praksi nije uvijek tako.

Premda u t. 12. i 13. Pravopis daje pra-vila za pisanje geografskih imena od jedne i više riječi, ima veliki broj primjera na koje se ona ne mogu primijeniti bez kole-

banja. Očito da Pravopisna komisija nije imala na umu ogromno bogatstvo raznolikih toponima kojima obiluje svaki kilometar na-še razvedene obale, jer niti jedan od tih izuzetnih toponima nije uzet kao primjer u inače vrlo iscrpnom i opsežnom Pravopisu:

Nije, zapravo, to ni čudno jer se velikom broju primjera ne može, bez poznavanja sta-nja na terenu, pouzdano utvrditi značenje, pa bi za dobro rješenje svih problematičnih slučajeva bila prijeko potrebna terenska is-pitivanja.

Geografske nazive (toponime) prije rata prikupljali su jedino oficiri terenskih hidro-grafskih i topografskih grupa usput, prilikom premjeravanja na terenu. Tako prikupljeni i provjereni geografski nazivi, nakon pro-učavanja i uspoređivanja s toponomastičkim materijalom iz postojećih austrougarskih i talijanskih karata i priručnika za našu obalu, tiskani su u novim pomorskim kartama i pri-ručnicima, koje je tada izdavao Hidrografski institut. Tako su polako u naše pomorske karte počeli prodirati narodni nazivi zamje-njujući dotad postojeće strane nazive.

Nakon rata su vršena neka toponomastička istraživanja u Istri, kvarnerskim otocima i južnom dijelu Jadrana u kojima su sudje-lovali predstavnici Hidrografskog instituta, Geografskog instituta, Leksikografskog zavo-da, Jugoslavenske akademije i Slovenske akademije.

Ova je komisija vrlo savjesno obavila svoj rad prikupivši veliki broj narodnih naziva pojedinih geografskih mjesta i utvrdila pra-vilan oblik svih onih geografskih naziva za koje se to moglo, a romanskim i predroman-skim nazivima dala onakav narodni (hrvatski ili slovenski) oblik kako ga izgovaraju da-našnji stariji stanovnici.

Od tog vremena nije više ništa krupnijeg napravljeno da bi se pitanje naše obalne toponomastike riješilo. Jer nekih nejasnih i neriješenih problema još ima i danomice rastu. Da je to tako, navest ću neka vlastita zapažanja.

Geografski pojmovi od više riječi pišu se velikim početnim slovom, i to samo prve ri-ječi i riječi u nazivu koje su same po sebi vlastita imena. To je jasno, osobito kada

naidemo na jednostavne primjere poput navedenih u Pravopisu. Nesporazum se javlja kada nismo sigurni da li je neka riječ vlastito ime ili apelativ⁴.

Atlas jugoslavenske obale od Kopra do Ulcinja (izdanje Leksikografskog zavoda Jugoslavije, Zgb, 1964) najbolji nam je ilustrator te pravopisne nesigurnosti.

Zadržat ću se samo na primjerima uz obalu i navesti najuočljivije greške kako bi se u novom izdanju ispravile.

Najveći broj pogrešno napisanih toponima upravo su nazivi sastavljeni od dvije ili više riječi. U dvojbi da li je drugi dio naziva vlastita imenica ili opća (najčešće u dijalekatskom obliku), sastavljači su često grijeshili i pisali ga velikim početnim slovom, dok su ih na drugom mjestu iste karte (kada bi im se, valjda, jezični osjećaj o vlastitosti imena naziva pokolebao) opet pisali malim početnim slovom.

Tako možemo sresti slijedeće nepravilno napisane toponime: Turski Bok, rt (treba Turski bok); Velo Blato, jezero (treba Velo blato); Baborova Dance, uvala (treba Baborova dance); Modra Spilja, uvala (treba Modra spilja); Debela Glavica, vrh (treba Debela glavica); Bijele Seke (treba Bijele seke); Zle Stijene, brdo (treba Zle stijene); Mali i Velji Pijesak, uvale (treba Mali i Velji pijesak); Ademov Kamen, rt (treba Ademov kamen); Crvena Stijena, rt (treba Crvena stijena); Nova Pošta, rt (treba Nova pošta); Velo Dance, rt (treba Velo dance); Trstena Vela, uvala (treba Trstena vela); Veljega Mora, rt (treba Veljega mora); Mali Bok, uvala (treba Mali bok); Mali Brod, prolaz (treba Mali brod); Debelo Čelo, rt (treba Debelo čelo); Mija Luka, uvala (treba Mija luka); Slatka Voda, rt (treba Slatka voda); Munat Veliki, rt (treba Munat veliki); Crna Punta, rt (treba Crna punta); Železna Tiha, uvala (treba Železna tiha); Veli Crni, vrh (treba Veli crni); Tenka Punta, rt (treba Tenka punta); Beli Kamik, sidrište (treba Beli kamik); Veli Križ, vrh (treba Veli križ); Veli Bok, uvala (treba Veli bok); Vele i Male

Stijene, rtovi (treba Vele i Male stijene); Veli Brak, pličina (treba Veli brak); Velika i Mala Luka, uvale [Pag] (treba Velika i Mala luka); Veli Žal, uvala (treba Veli žal); Vlaška Vela, uvala (treba Vlaška vela); Grišni Muli, pličina (treba Grišni muli); Veli Dolac, uvala (treba Veli dolac).

Zanimljivo je da su imenice brak², bok³, dance⁴, muli⁵ i kamik⁶ vjerojatno shvaćene kao vlastite i stoga pisane velikim početnim slovom premda se one, ili neke od njih, u našem jeziku odavna javljaju za pojam uvala (bok, dance), pličine (brak) i nasipa na moru (muo, muli) pa ih susrećemo i u nekih naših starih pisaca (Hektorović: »Lovivši pristasmo u niki veliki bok, u kome imasmo od veće dobar smok«; M. Pavlinović: »... dobra je svaka ptica od jata, a riba od braka lagana je i zdrava«.). Takvi su se oblici sačuvali na skoro svim našim otocima kao nazivi za uvalu, pličinu i pristan, što bilježi i pokojni profesor P. Skok u svojoj studiji »Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima«.

Osim ovakvih pogrešno napisanih toponima, naići ćemo i na jednostavnije, kao npr.: Hercegnovi, mjesto Herceg-Novi; Boka Kotorska, mjesto Boka kotorska; Starigrad (Hvar), mjesto Stari Grad; Filipjakov, mjesto Filip-Jakov; Rijeka Dubrovačka, mjesto Rijeka dubrovačka.

S obzirom na to da Rijeka dubrovačka nije mjesto (jer se mjesta uz rijeku zovu Sustjepan, Mokošica, Dračevo Selo i sl.), već

² Brak — trava morska i plitko mjesto gdje raste (AR).

³ Bok — u moru na kraju mjesto kao draga ili okuka, zaklonjena krajem, tako da je voda u njemu mirna, a kraj joj je kao bok, te se po njemu i samo mjesto zove bok (AR).

⁴ Dance — malo dno, dem. dno. Prvi je oblik bio dance. Zabilježen je već u 18. vijeku, ali je nesumnjivo staroslavenska riječ. Dokaz ruski i češki jezik (donce, dénce) (AR).

⁵ Muli — plural od muo, mula, izgrađeni nasip na moru. Iz talijanskog istog značenja — molo. Zabilježio Vuk, Rešetar i M. Kušar. I danas se govori u primorju (AR).

⁶ Kamik — deminutiv od kamen. Upotrebljava se u istom smislu što i kamen bez dem. značenja. Riječ je praslavenska. Danas se čuva kod nekih čakavaca (AR).

⁴ Pogledaj B. Finka. O pisanju složenih toponima. Jezik, 1/1963—64.

je to pravi naziv rijeke (drugi naziv Ombla), to je jedino pravilno Rijeka dubrovačka, budući da drugi dio naziva nije vlastita imenica već pridjev. Ukoliko bismo pod tim nazivom razumijevali cijelo područje toka rijeke, tada bi također trebalo naziv pisati Rijeka dubrovačka isto kao i Hrvatsko primorje.

Ima na kartama i drugih pogrešaka, ali one traže šira obrazloženja, pa ovdje ne mogu sve iznijeti.

Siniša Uukičević

MILKA IVIĆ: PRAVCI U LINGVISTICI
Državna založba Slovenije, Ljubljana 1963,
190 str.

Teško je ocjenjivati djelo koje je prvo svoje vrsti. Knjiga M. Ivić nema svog pandana — ne mislim samo na djela pisana hrvatskosrpskim jezikom (bar meni nije poznata nijedna takva knjiga u svjetskoj jezičnoj znanosti). To nije povijest lingvistike, nego više opća povijest lingvističkih ideja, prvenstveno suvremenih, čemu odgovara i naslov knjige. Još se manje radi o nekoj svojevrsnoj općoj lingvistici, iako ima i elemenata toga žanra. Iz tih je razloga teško prosuđivati jer nemamo s čime uspoređivati. Zato ću u ocjeni pokušati da se držim onoga što mi se čini nesumnjivo.

Mislim da se radi o uspjelom, originalnom i izvanredno korisnom djelu. Autorica je prikazala razvoj lingvističkih ideja, pojmova, predodžbi i metoda od prvih ljudskih zanimanja za jezik kao pojavu pa do najsvremenijih istraživanja našega doba. Za to je valjalo proučiti golemu, gotovo nepreglednu dosad nagomilanu literaturu, pa kad bi knjiga M. Ivić bila samo suh kronološki zbir rezimeâ iskorištene građe, kako-tako sistematiziran i koliko-toliko pouzdan, već bi to, bar u našim uvjetima, bila velika zasluga. Ali ta je knjiga nešto drugo, mnogo više. Autorica je idejni razvoj lingvistike prikazala kritički, polazeći od vlastitih koncepcija i ocjena i artikulirajući građu u okvirima vlastitih shvaćanja i svoje lične siste-

matike. Naravno, nitko nije u stanju udubiti se s podjednakim intenzitetom u sve oblasti te preopsežne materije, i zato je razumljivo da su morali nastati stanoviti nerazmjeri i u kvantiteti pažnje i u kvaliteti obrade. To je sve, ipak, podložno i orijentaciji i zanimanju, pa i simpatijama pisca. No važno je da odstupanja od idealnoga nisu u toj knjizi preslobodna, mislim da je autorica što se tiče ravnoteže između analitičkog i sintetskog, subjektivnog i objektivnog, postigla ipak više-manje onoliko koliko se postići može kad se prvi put pristupa jednom bez sumnje izvanredno teškom poslu. Knjiga će, uostalom, sigurno imati više izdanja, predviđa se i nekoliko prijevoda, engleski je već u tisku, pa valja očekivati da će se u novim verzijama ta ravnoteža približavati sve više optimumu.

Pravci u lingvistici obrađeni su u tri prilično nejednaka dijela: jezična istraživanja do 19. st., u 19. st. i u 20. st. Prvi dio ima 13. drugi 19. treći 122 str., s time da je treći dio sastavljen od tri poglavlja, tj. od uvoda (7 str.), pregleda nestrukturalne lingvistike (24 str.) i pregleda strukturalne lingvistike (91 str.). Drugim riječima, strukturalizmu je posvećeno 57% teksta, a za svu ostalu lingvistiku od starih Grka i Indijaca do danas ostaje 43%. To je očit nerazmjer, ali ipak, uzevši u obzir koncepciju pisca i namjenu knjige, mnogo manji nego što se čini. Naime, autorica je u predgovoru objasnila da će najviše pažnje posvećivati modernim lingvističkim pravcima, a za to je imala vrlo razuman razlog: o njima je jugoslavenska stručna javnost najmanje i najslabije obaviještena. No ako i moramo prihvatiti taj razlog, mislim da je i usprkos njemu ravnoteža ipak poremećena, pa bi iduća izdanja trebalo u odjeljcima o strukturalizmu samo nadopunjavati i usklađivati s novim razvitkom, a ostale dijelove knjige valjalo bi osjetno proširiti. I još jedna napomena o rasporedu građe: uvodno općenito poglavlje trećeg dijela, gdje su dane i dvije izvrsne koncizne definicije o biti moderne lingvistike (§ 118. 124), nije dovoljno opravdano na mjestu gdje se nalazi, bolje bi stajalo iz pregleda nestrukturalne lingvistike 20. st.